

VĚRNOST ZA VĚRNOST? –
ČESKOSLOVENSKO-JUGOSLÁVSKÉ
VZTAHY V KONTEXTU
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ VE
STŘEDNÍ A JIHOVÝCHODNÍ EVROPĚ
MEZI DVĚMA SVĚTOVÝMI VÁLKAMI

Mgr. Jana Škerlová, Ph. D.
Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.,
pobočka Brno

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců

●●●● - Czechoslovakia in 1928-1938

Československo

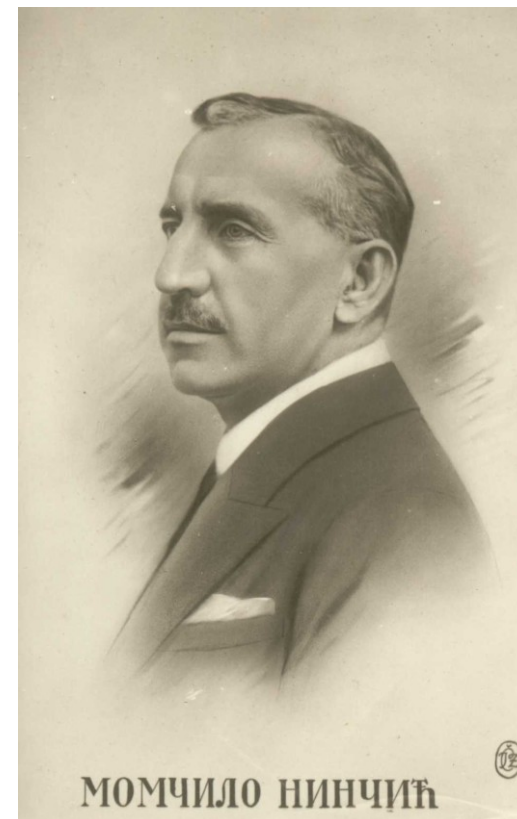
VZNIK MALÉ DOHODY

- Společný postup Čechoslováků a Jugoslávců proti Maďarské republice rad v březnu 1919
- Duben 1919 – útok nejprve Rumunů, poté KSHS a Čechoslováků
- Květen 1919 – maďarský protiútok – obsazeno jižní Slovensko – 16. června vytvořena Slovenská republika rad
- Zákrok čs. vojska podpořeného Sokoly a DTJ – SRR zlikvidována
- okupace Maďarska rumunskou armádou – rumunské kruhy uvažovaly o personální unii s Maďarskem a slibovaly mu připojení Slovenska a Podkarpatské Rusi, zájem o spolupráci s Polskem (zejména proti Rusku)
- MRR předala moc do rukou sociálních demokratů
- S Jugoslávií mělo Rumunsko spor o Banát – obavy Jugoslávie z vojenského řešení
- listopad 1919 – Rumuni museli Maďarsko opustit na nátlak velmocí
- 16. listopadu – k moci v Maďarsku **admirál Miklós Horthy** – neskryvaná nespokojenost s návrhem mírové smlouvy
- Rumuni nuceni přehodnotit svoje postoje – první porady s Čechoslováky a Jugoslávci už v prosinci 1919 v Paříži

- Maďaři měli zejména územní požadavky, v nichž je podporovali Britové (premiér Lloyd George) a také Francouzi
- Únor 1920 – maďarský tisk nově se formující uskupení posměšně pojmenoval Aprò Antante (Malá dohoda)
- Jednání mezi ČSR a KSŠS komplikovaly různé menší incidenty – např. pozvání Bulharů na sokolský slet do Prahy v létě 1920 a jednání ČSR s Itálií
- 1. června 1920 – společný protest proti průvodnímu dopisu k podmínkám mírové smlouvy s Maďarskem, který připouštěl možnost úpravy maďarských hranic
- 4. června 1920 – podpis Trianonské mírové smlouvy
- Maďaři doufali v revizi podmínek s pomocí Francouzů – nabídka vojenské podpory Polska proti sovětskému Rusku v probíhající polsko-sovětské válce, ale za velmi vysokou cenu
- ČSR a Jugoslávie vyhlásily neutralitu, Rumunsko odmítlo vyslat vojsko na pomoc Polsku, společně protest proti maďarské nabídce
- Nelibost Francie (ministr zahraničí **M. Paléologue** - uvažoval o spolupráci Maďarska, Rumunska a Polska) – brala to jako „paktování“ s Ruskem

- 14. srpna 1920 – podpis československo-jugoslávské spojenecké smlouvy v Bělehradě (**Edvard Beneš** a **Momčilo Ninčić**)
- 19. srpna 1920 – dohoda o československo-rumunské spojenecké spolupráci v Bukurešti – zatím ne smlouva
- 12. listopadu 1920 – Rapallská smlouva mezi Itálií a Jugoslávií
- Spory mezi Maďarskem a Rakouskem o Burgenland – rozdílný pohled Prahy a Bělehradu
- Francie zpočátku proti vzniku Malé dohody – vnímala ji jako opozici vůči své politice v Maďarsku a Polsku
- Září 1920 – změna vlády ve Francii – změna postoje ke střední Evropě, odmítnutí maďarské nabídky, změna postoje k MD, obavy z bolševismu

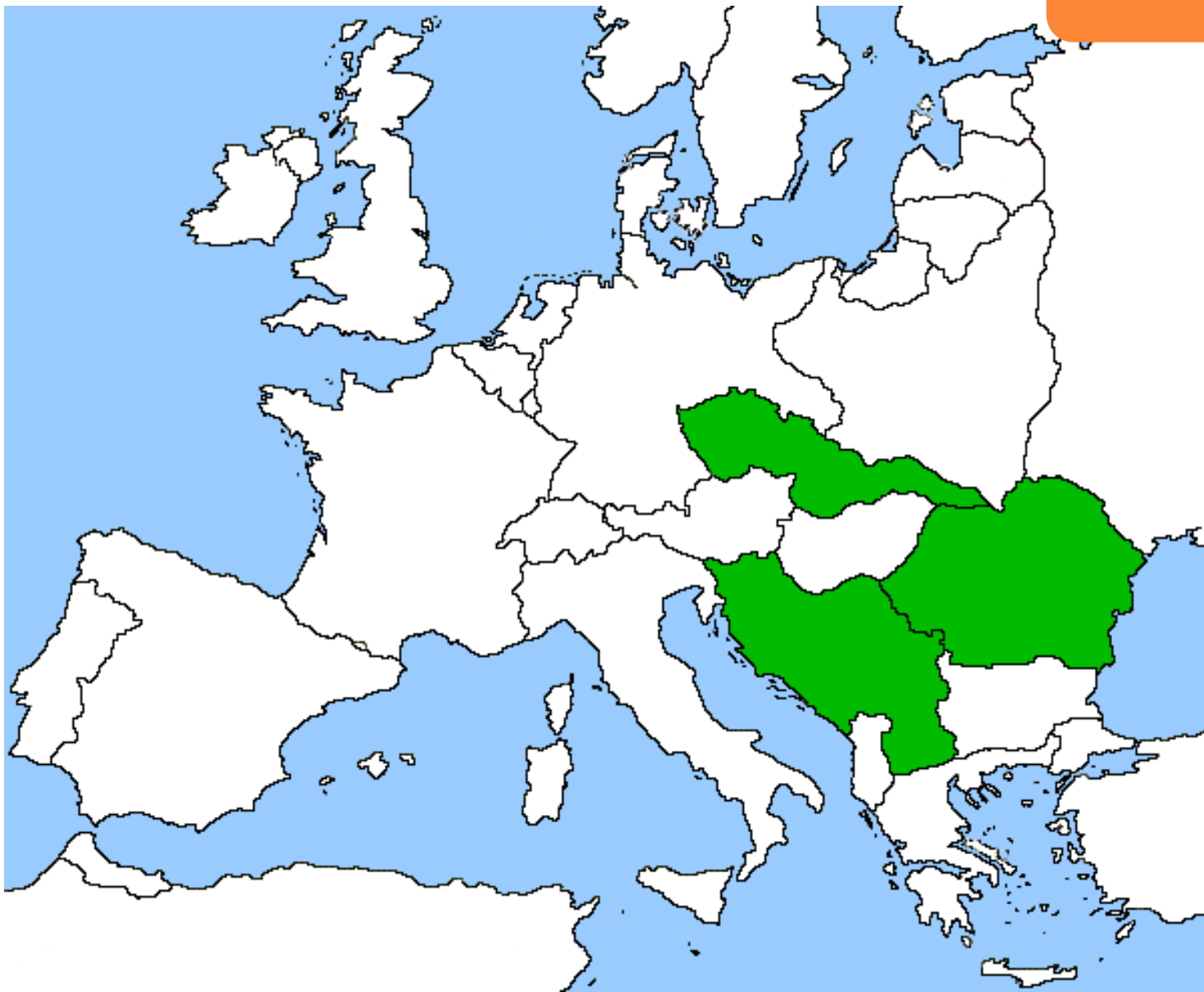
Momčilo Ninčić – jugoslávský politik a diplomat, 1926–1927 předseda Společnosti národů, 1922–1924 ministr zahraničních věcí, 1941–1943 – ministr zahraničních věcí v emigrantské vládě

- Březen 1921 – první pokus excísaře Karla Habsburského o restauraci v Maďarsku
- Společná demarše malodohodových států v Budapešti i ke konferenci velmocí
- Snaha nejen mu zabránit v získání trůnu, ale i dosáhnout zrušení nároků Habsburků na maďarský trůn vůbec
- Jugoslávie však stále váhala s podpisem vojenské konvence s Československem
- ČSR se začala orientovat na budování spojení s Rumunskem
- **23. dubna 1921 – československo-rumunská spojenecká smlouva** uzavřená v Bukurešti
- **7. června 1921 – rumunsko-jugoslávská spojenecká smlouva** podepsaná v Bělehradě
- 2. července 1921 – československo-rumunská vojenská konvence
- 31. července 1921 – československo-jugoslávská vojenská konvence
- Uzavření vojenských konvencí uspořádal restaurační pokus Karla Habsburského v Maďarsku

Malá dohoda

- Podzim 1921 – MD společně informovala velmoci o svém odmítavém postoji k anšlusu, o kterém Vídeň v té době reálně uvažovala
- Beneš se také chtěl stát prostředníkem v rakousko-maďarském sporu o Burgenland, ale tomu zabránila Itálie, která to zdůvodňovala obavou, že MD by v Burgenlandu zřídila čs.-jug. koridor
- 13. října 1921 – uzavřen tzv. **benátský protokol** o Burgenlandu
- Koncem října 1921 – druhý restaurační pokus Karla Habsburského v Maďarsku – ČSR to považovala za casus belli → mobilizace
- Stejně postupovala Jugoslávie, také mobilizovala
- Požadavek ke konferenci velmocí – vyhnat Karla a předat ho Dohodě, zrušit nároky Habsburků na maďarský trůn, důkladně uplatňovat Trianonskou mírovou smlouvu (tj. odzbrojení aj.), zrušit Benátský protokol a uhradit náklady mobilizace
- Rumunsko však proti tak důraznému postupu
- Konference vyslanců v Paříži a zejména Velká Británie považovaly požadavky MD za přemrštěné
- Protikampaň Maďarska – obvinilo MD, že připravuje vpád do Maďarska
- Nakonec prosazeno zrušení nároku Habsburků na maď. trůn

- Vůdčí role Prahy v rámci MD

- *„Malá dohoda posílila díky zkouškám, jimž byla vystavena, ale objevily se i známky žárlivosti na vůdčí postavení, které převzal dr. Beneš ve vztazích Malé dohody ke zbytku světa, a to díky své vyšší kultuře a schopnostem. Srbské vojsko nemá valné myšlení o československých ozbrojených silách a říká se, že pokud Beneš představuje mozek Malé dohody, pak srbský Generální štáb představuje její fyzickou sílu.“*

Avramovski, Živko (ed.): *Britanci o Kraljevini Jugoslaviji. Godišnji Izveštaji Britanskog poslanstva u Beogradu 1921–1930.* Zagreb 1986, s. 31.

- Společné přípravy MD na Janovskou konferenci
- Beneš byl proti angažování Polska v Malé dohodě – znamenalo by to praktikovat protiruskou politiku
- Březen 1922 – schůze expertů MD v Bělehradě za účasti polských zástupců – dohodnut společný postup pro Janovskou konferenci, zejména v hospodářských otázkách a postup proti Maďarsku
- 30. srpna 1922 – v Mariánských Lázních uzavřeny tři multilaterální smlouvy doplňující vojenské závazky o sliby vzájemné politické a hospodářské spolupráce
- Beneš chtěl, aby byla malodohodová spolupráce rozšířena a vztahovala se na všechny mírové smlouvy, ne jen na Trianon, ale neuspěl
- Platnost pouze na 5 let, ne na 10–20, jak chtěl Beneš

VZÁJEMNÉ VZTAHY V PRVNÍ POLOVINĚ 20. LET

- Kromě intenzivních politických styků rozvoj také hospodářských a kulturních vztahů
- Listopad 1922 – první valná hromada Československo-jugoslávské ligy, prvním předsedou **Milan Hodža**
- Prosinec 1922 – založena Jugoslovensko-čehoslovačka liga v Bělehradě
- 1925 – celojugoslávský svaz lig založený na sjezdu v Rogašské Slatině
- Také čs. tisk často psal o jugoslávských záležitostech – *Československá republika*, *Prager Presse*, dále zejména *Národní listy* a *Národní politika*
- Spolupráce na úrovni spolků – Sokol, Orel aj., legionáři
- turistika
- Jihoslovanská studentská kolonie v Praze
- Různé tradice kulturního a veřejného života, ale např. i politické kultury

- I přes společné zájmy (zachování versailleského mírového systému, zajištění bezpečnosti apod.) řada neshod plynoucích z rozdílné geografické polohy a tím pádem odlišných geopolitických zájmů
- Také hospodářská struktura odlišná – ČSR průmyslovou zemí, KSHS agrární
- Vzhledem ke dlouhé společné existenci v rámci habsburské monarchie k sobě měli obzvláště blízko především Češi a Chorvaté a Slovinci, avšak zatímco po vzniku ČSR se Češi stali v ČSR vládnoucím národem, v Království SHS dominovali Srbové, což politicky i ekonomicky vyspělejší Chorvaté a Slovinci vnímali dosti nelibě
- Politici ze Záhřebu a Lublaně také zazlívali svým československým kolegům jednoznačnou orientaci jejich zahraniční politiky na Bělehrad a jeho zájmy

- **Spolupráce na úrovni politických stran**
- Čeští lidovci a slovenští řuďáci spolupracovali zejména se slovinskými lidovci
- Agrárníci s Chorvatskou selskou stranou (**Stjepan Radić**), méně se Zemědělskou stranou, která působila hlavně v Srbsku a Slovinskou rolnickou stranou
- Pokus o ustavení Mezinárodního agrárního byra – tzv. Zelená internacionála na jaře 1929, ale spolupráci zhatila hospodářská krize
- Spolupráce sociálních demokratů (v KSHS však nebyli příliš silní)
- Komunisté – v KSHS už od roku 1921 ilegální (tzv. Obznana), takže spolupráce složitá
- Národní demokracie (**Karel Kramář**) – styky redukovány na slovanskou vzájemnost

- Neshody mezi ČSR a KSHS v otázce vztahů k Sovětskému svazu
- Sbližování se SSSR odmítalo i Rumunsko – spor o Besarábii
- Dohoda s Jugoslávií – s Ruskem budou rozvíjet hospodářské vztahy, jinak zdrženlivost
- 1924 – Nakonec dohoda, že každý člen MD bude vůči SSSR postupovat dle svého uvážení
- ČSR nelibě neslo i jugoslávské pokusy o sblížení s Polskem, také Rumunsko mělo zájem na spolupráci, zejména kvůli společným obavám ze SSSR
- ČSR naopak podporovalo usmíření mezi KSHS a Bulharskem, ale pokusy o zprostředkování nebyly úspěšné

- 1922 – nástup fašismu v Itálii
- Mussolini měl značné dobyvačné tendence – zaměřil se na Balkán – Jugoslávie, Albánie
- Zář 1923 – Itálie vojensky obsadila přístav Rijeku
- ČSR podporovalo uzavření tzv. Římského paktu mezi Itálií a KSCHS, Francie naopak proti
- Smlouva uzavřena v lednu 1924 – Rijeka definitivně italská, KSCHS dostalo pouze předměstí Baroš a přístav Sušak
- Smlouva o přátelských vztazích a spolupráci Itálie a KSCHS na 5 let
- 1925 – tzv. Nettunské konvence - řešily kromě hospodářských otázek také problémy Rijeky a Zadaru, italské menšině v Dalmácii zaručovaly právo na používání italského jazyka ve správě a soudnictví, právo na svobodný obchod i volné obchodování s nemovitostmi a půdou, zmenšení tranzitních cel, volný rybolov v jugoslávských výsostných vodách a zaručovaly také zvláštní práva pro italský konzulát; podobně jako Rapallská smlouva však ani tyto konvence nijak neupravovaly postavení půlmilionové slovanské menšiny v Itálii, která se stala terčem italského šovinismu

- pronásledování, násilné poitalš'ování slovanského obyvatelstva v Itálii
- *”Právo a spravedlnost zde již, pokud jde o Slovince a Chorvaty, vůbec neexistuje. Nemají nikde zastání a jsou v pravém smyslu slova vydáni na milost a nemilost desítkám a stům fašistických činovníků, kterými jsou nové provincie obsazeny. (...) Co prodělává nyní zdejší slovanský živel, jest učiněnou Kalvarií. Vydáni na pospas různým živlům středo- a jihoitalským jsou italští Slovinci a Chorvati nejen úplně bezbrannými ale i neustále vydrážděni k nepředloženým činům. Dosud, až na jeden krutý případ – renegát a provokatér byl zastřelen – k ničemu naštěstí nedošlo.“*

AMZV, PZ, Itálie, Konzulát Terst 1928, Slovanská menšina v Itálii. Potlačování. 21. 9. 1928, s. 1 a 3.

- 1923 – znepokojivé zprávy z Maďarska (zbrojení, incidenty na hranicích s Rumunskem)
 - 1924 – protokol o finanční sanaci Maďarska – podepsán i státy MD, byť se obávaly, že to ohrozí jejich nároky na reparační platby

 - Podzim 1923 – nová vojenská konvence MD
 - Prosinec 1923 - francouzsko-československá spojenecká smlouva, vojenskou konvenci ale Beneš odmítl, aby to nevypadlo, že ČSR je příliš těsně navázáno na Francii
 - 1925 – tzv. Rýnský garanční pakt – oslabení mezinárodního postavení Československa

 - 2. polovina 20. let – Československo znepokojoval stále rostoucí vliv Německa a obecně se ve své zahraniční politice orientovalo na střední Evropu X Království SHS vidělo těžiště svých zájmů na Balkáně a ve Středomoří, kde se cítilo ohrožováno jak Itálií, tak také revizionistickými snahami Bulharska a celkově neklidnou vnitřní situací svého východního souseda
-